

Een geslaagde kweek van *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763) (Lepidoptera : Geometridae)

Hans Kinders

Abstract. Successful breeding of *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763) (Lepidoptera: Geometridae)

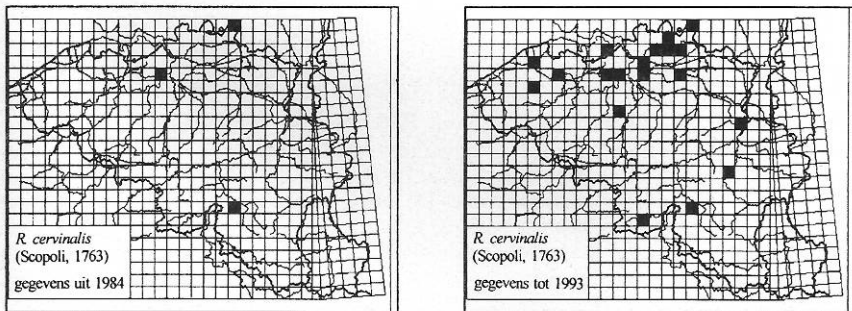
The author caught some specimens of *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763) at Hamme (East Flanders) which oviposited indoors on *Mahonia aquifolium*. The early stages are described briefly and comments on the recent spread of the species in Belgium are given.

Résumé. Un élevage de *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763) (Lepidoptera: Geometridae) Quelques exemplaires de *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763), capturées à Hamme (prov. Flandres orientale), pondaient des oeufs sur *Mahonia aquifolium*. Les stades pré-imaginaux sont décrits brièvement et l'expansion de l'aire de distribution en Belgique est commentée.

Key words : *Rheumaptera cervinalis* - breeding - distribution.

Kinders, H. : Reuzeweg 55, 9220 Hamme.

Rheumaptera cervinalis (Scopoli, 1763) werd vanaf 1984, na een afwezigheid van meer dan vijftig jaar, weer op enkele plaatsen in België aangetroffen (Troukens 1991). Ondertussen weten we, dankzij een aantal medewerkers van het Belgisch Trekvlinderonderzoek, dat de soort zich langzaam maar zeker weet te verspreiden in ons land (zie fig. 1).

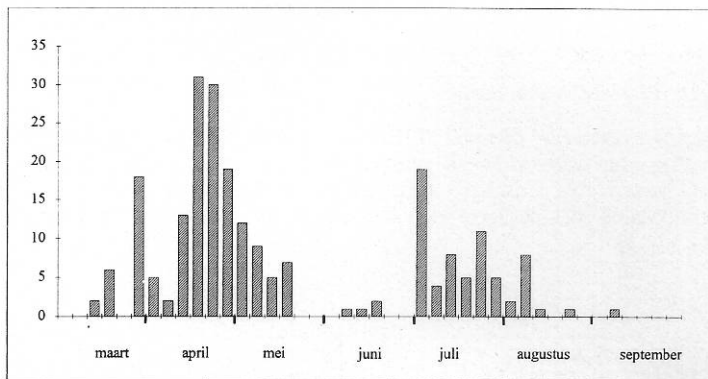

Figuur 1 : Verspreiding in België van *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763); links: toestand in 1984, rechts: toestand in 1993.

Zo kon ik te Hamme (Oost-Vlaanderen) de soort zien evolueren van "zeldzame" dwaalgast (slechts enkele waarnemingen per jaar in de periode 1984-1987) naar één van de gewone nachtvlindersoorten. Ook 1993 leverde 25 waarnemingen op, waarbij het overgrote deel van de imago's slechts toevallig werd opgemerkt! Het was daarbij een koud kunstje om in het voorjaar een aantal mannetjes op het UV-licht te krijgen.

Sommige exemplaren verschenen vlak na zonsondergang, andere fladderden nog na 02h00 rond bij een temperatuur van 6°C.

Niettegenstaande de eerste generatie steeds talrijker vertegenwoordigd was dan de tweede (zie fig. 2), bleek dat vooral imago's van die laatste generatie overdag werden waargenomen. De vlinders zaten meestal goed gecamoufleerd op een muur of onder een afdak. Het viel op dat in een aantal gevallen de vlinder een plaats had uitgekozen die 's morgens nog mooi in de schaduw lag, maar die na de middag ten volle door de zon werd beschenen! Verschillende malen heb ik kunnen vaststellen hoe een imago werd verrast door de plots opduikende zonnestrallen: de vlinder sloeg dan enkele malen met de vleugels, koos het luchtruim en ging tenslotte na een korte, verwarde vlucht weer zitten op een plaats met meer schaduw, maar soms volledig zonder camouflagemogelijkheden.

Figuur 2 : Histogram per pentade van *Rheumaptera cervinalis* (Scopoli, 1763) in België.

Zowel in 1991 als in het voorjaar van 1993 werd een aantal mannetjes en wijfjes in een kleine kweekruimte geplaatst, samen met enkele takjes van *Mahonia aquifolium* (Purch) Nutt., een vertegenwoordiger van de Berberisfamilie uit Noord-Amerika, die als sierstruik in vele tuinen wordt aangeplant. De daaropvolgende dagen kon ik met behulp van een zaklantaarn zien hoe zorgvuldig de wijfjes hun eitjes één voor één aan de onderzijde van de jonge, lichtgroene *Mahonia*-blaadjes plaatsten. De vlinders bleven in gevangenschap ongeveer 14 dagen in leven. Tientallen geelwitte eitjes kwamen ten vroegste 10 dagen na de eiafzetting uit. Het rupsstadium duurde ongeveer een maand.

Bij verstoring laten de jonge rupsjes zich aan een spinseldraad naar beneden zakken en ze blijven hangen tot het gevaar geweken is. Aanvankelijk eten ze enkel het bovenste groene laagje weg van het *Mahonia*-blad, zodat nog geen echte vraatsporen op te merken zijn. Na 14 dagen zijn de rupsen ongeveer 16 mm lang en bezitten dan een grijze grondkleur. De donkergrijze bovenzijde heeft vier lichtblauw(grijze) stippelijntjes die van de kop tot aan het laatste segment lopen. Deze 4 lijnen worden aan de buitenzijde afgeboord door 2 bredere, zwarte strepen. Aan de zijkant vindt men

10 geeloranje vlekken met 2 of 3 zwarte stipjes in elk van deze vlekken. De lengtestreep is gereduceerd tot 2 witte lijntjes. De rups bezit een roodbruine kop, heeft 6 zwarte borstpoten, 2 geelbruine buikpoten op het 9de segment en 2 grijze naschuivers. De volgroeide rups meet 30 mm en voedt zich 's avonds. De rupsen verschuilen zich overdag in lichte spinsels aan de onderzijde van omgekrulde bladeren. Soms zitten verscheidene rupsen in een gemeenschappelijk, gesponnen nest. Voor de verpopping wordt een vrij stevig spinsel gemaakt onder strooisel en losse bladeren. De lengte van de donkere, kastanjebruin gekleurde popjes varieert van 13 tot 16 mm.

Zowel in 1991 als in 1993 kwam ongeveer 25% van de poppen na een maand uit en leverde exemplaren die iets donkerder gekleurd zijn dan de voorjaarsgeneratie. De overige poppen overwinterden.

We kunnen stellen dat *R. cervicalis* een gewone soort is geworden te Hamme. Recente waarnemingen in de natuurgebieden "De Bunt" (Hamme), "De Oude Durme" (Hamme-Waasmunster), "De Moeren" (Hamme-Zele) en "Het Molsbroek" (Lokeren-Waasmunster) tonen aan dat de vlinder probeert zijn areaal verder uit te breiden. Men kan dan ook verwachten dat de soort een algemeen verschijning zal worden indien voldoende gekweekte *Berberis*-soorten aanwezig zijn.

Referentie

Troukens, W., 1991. Over de expansie van *Rheumaptera cervicalis* Scopoli in België sedert 1984 (Lepidoptera : Geometridae). - *Phegea* 19 : 59-62.

Boekbesprekingen

Olivier, A. & Coutsis, J.G.: Rhopalocera of Turkey 13. Sympatry and supposed gene exchange between *Maniola telmessia* (Zeller, 1847) and *Maniola halicarnassus* Thomson, 1990 on the Bodrum Peninsula SW. Turkey) vs. evidence for their specific distinctness: two sides of the same coin (Lepidoptera: Nymphalidae Satyrinae). *Entomobrochure* 7, 14,5 x 21 cm, 60 p., 2 kleurenplaten, 27 tekstfiguren (incl. 2 verspreidingskaarten), 16 tabellen, Vlaamse Vereniging voor Entomologie, 1995, BEF 460,- (voor leden-V.V.E. 360,-).

Dit boekje beschrijft in detail de taxonomische verhoudingen tussen drie nauw verwante soorten van het genus *Maniola* Schrank, 1801, nl. *M. telmessia* (Zeller, 1847), *M. halicarnassus* Thomson, 1990 en *M. cypricola* (Graves, 1928) en besteedt vooral aandacht aan de controverser over de specifieke status van *M. halicarnassus*. Elf vragen omtrent deze problematiek worden geformuleerd, kritisch besproken en beantwoord, met name over de verspreiding van de twee eerstgenoemde taxa op het Bodrum Schiereiland (ZW-Turkije) en op de oostelijke Egeïsche eilanden (Griekenland) en aangrenzende delen van Turkije, de variatiebreedte van de mannelijke fenotypes van de drie soorten, het bestaan van intermediaire fenotypes tussen *M. telmessia* en *M. halicarnassus* bij de mannetjes van het Bodrum Schiereiland, het onderscheid tussen wijfjes van de drie soorten, verschillen in structurele kenmerken (genitaliën) alsook morfologische kenmerken van het ei, verschillen tussen *M. telmessia* en *M. halicarnassus* in vliegtijd en ecologie, het ontbreken van electroforetische differentiatie en uiteindelijk conclusies over de taxonomische status van de drie soorten alsook hun geografische geschiedenis.

De auteurs belichten de problematiek vanuit diverse invalshoeken, met de analytische kracht, logica en stylistische klaarheid die we van hen gewend zijn. Het boekje is rijkelijk geïllustreerd met diverse tabellen en tekstfiguren, alsook twee prachtige kleurenplaten, welke het geheel nog aantrekkelijker maken. De genaalttekeningen zijn van een voortreffelijke kwaliteit.

De gegevens en informatie, vermeld in deze studie, zijn zeer recent en konden zodus niet meer worden opgenomen in het boek "Die Tagfalter der Türkei" door Hesselbarth, van Oorschot & Wagener (in druk). Zij zijn een welkome aanvulling.